

Weidegang onmisbaar voor imago

Dit artikel is in aangepaste vorm gepubliceerd in Veeteelt d.d. 27 maart 2000 door Frits van der Schans.

Door een krimpende veestapel en de omschakeling van onbeperkt naar beperkt weiden of permanent opstallen neemt het aantal weidende melkkoeien geleidelijk af. Dit heeft grote gevolgen voor het Nederlandse landschap, het imago van de melkveehouderij en het welzijn van melkkoeien. In dit artikel gaat Ir. Frits van der Schans van het Centrum voor Landbouw en Milieu (CLM) in op de oorzaken en gevolgen van de verminderde weidegang en de mogelijkheden om weidegang te stimuleren.

Nederland staat in het buitenland bekend om zijn tulpen, molens en klompen. Een beeld dat is gebaseerd op de situatie in het midden van de vorige eeuw en misschien nog decennia bepalend zal zijn voor Nederland. Dit stereotiepe beeld zorgt voor de herkenbaarheid en het imago van Nederland. Aan het imago in het buitenland draagt ook de melkkoe bij. Binnen Nederland maken melkkoeien, met name weidende koeien, een belangrijk onderdeel uit van het imago van de landbouw. Uit onderzoek is gebleken dat burgers die aan boeren en landbouw denken, als eerste (weidende) koeien voor zich zien. De positieve bijdrage van weidende koeien aan het imago van de gehele landbouw geeft de melkveehouderij niet alleen grote mogelijkheden maar ook verantwoordelijkheden. Dit was voor het CLM aanleiding voor een korte studie. In deze studie is gekeken naar ontwikkelingen die effect hebben op beweiding en effecten van beweiding op verschillende aspecten van duurzame melkveehouderij: een melkveehouderij die in economisch, sociaal, ecologisch en dieretisch opzicht voldoet aan de wensen van de huidige samenleving zonder afbreuk te doen aan de hulpbronnen voor de toekomstige generaties.

Melkkoeien in Nederland

De productie van de Nederlandse melkkoe is de afgelopen 20 jaar gemiddeld met circa 100 kg per koe per jaar gestegen. Door de melkquotering resulteert een stijgende melkproductie in een afname van de melkveestapel. Telde de Nederlandse melkveestapel in 1984 bij de invoering van de melkquotering nog bijna 21/2 miljoen melk- en kalfkoeien, in 1999 was dit aantal afgenomen tot ruim 11/2 miljoen. Als de melkproductie per koe de komende jaren even snel blijft stijgen, zullen bij een gelijkblijvend melkquotum in 2015 niet veel meer dan 11/4 miljoen melk- en kalfkoeien aanwezig zijn. Dat komt neer op een halvering van de Nederlandse melkveestapel in 30 jaar tijd.

Alleen al om deze reden zullen in 2015 aanzienlijk minder melkkoeien in de wei lopen. De bijdrage van de melkkoeien aan de variatie en daarmee de aantrekkelijkheid van het landschap neemt zodoende af.

Beweiden

Tot in de jaren '70 werden op vrijwel alle bedrijven de melkkoeien in de wei gemolken. Met de introductie van de ligboxenstal en de melktank veranderde deze situatie. Op stal melken vergde minder arbeid dan melken in de wei. Voorwaarde was een voldoende grote huiskavel. Bedrijven zonder grond rondom de boerderij hadden de keus tussen volledig weiden of permanent opstallen. Op bedrijven met een kleine huiskavel was beperkt weiden een optie. De sterke toename van de teelt van snijmaïs heeft de ontwikkeling van beperkt weiden mede mogelijk gemaakt. Het traditionele systeem met volledige weidegang komt (bijna) niet meer voor. In 1998 kregen de meeste koeien, ongeveer 50% - 60%, onbeperkt weidegang. Circa eenderde van de melkkoeien weidde (zeer) beperkt en tussen de 5% en 10% van de melkkoeien stond permanent op stal. Bij diverse deskundigen bestaat de indruk dat permanent opstallen sterk toeneemt.

De verschuiving van onbeperkt naar beperkt of zeer beperkt weiden vermindert het aantal uren per dag dat melkkoeien buiten lopen aanzienlijk. Op een bedrijf waar de koeien onbeperkt weiden en op stal worden gemolken, lopen ze op jaarbasis circa 40% van de tijd buiten. Bij beperkt weiden en zeer beperkt weiden (circa 8 uur per dag en slechts 5 maanden per jaar) vermindert dit tot 21% respectievelijk 14% van de tijd per jaar. Het (zeer) beperkt weiden heeft aanzienlijke gevolgen voor de melkkoe. De gevolgen voor het landschap zijn veel minder groot. Bij onbeperkt weiden lopen de dieren weliswaar ook 's nachts buiten, maar zijn dan vaak 'onzichtbaar' en dragen dan niet bij aan de aantrekkelijkheid van het landschap.

Bedrijfsituatie en beweiding

Verschillende aspecten in de bedrijfsituatie (kunnen) effect hebben op de weidegang van melkkoeien. De belangrijkste zijn in tabel 1 weergegeven.

In de praktijk levert een aantal melkveehouders het bewijs dat beweiding ook met een automatisch melksysteem (AMS) mogelijk is. Desondanks blijven op de meeste bedrijven met een AMS de melkkoeien permanent op stal. De belangrijkste reden hiervoor is de kleinere capaciteit van een AMS als koeien weiden. Daarom verwachten veel betrokkenen dat de introductie van een AMS op de meeste bedrijven uiteindelijk zal leiden tot permanent opstallen.

De toegenomen mechanisatie heeft geleid tot een enorme schaalvergroting in de voederwinning. Veelal met inschakeling van een loonwerker wordt in een fractie van de tijd een veel betere kwaliteit ruwvoer gewonnen. Daarnaast is door de introductie van onder andere voerdoseer- en voermengwagens veel minder arbeid nodig voor het verstrekken van het voer. Hierdoor is het arbeidstechnisch mogelijk om grote aantallen dieren tijdens de zomerperiode geheel of gedeeltelijk op stal te houden.

Door extensivering en herverkaveling komt meer grond (op de huiskavel) beschikbaar. Dit geeft meer mogelijkheden voor beweiding. Daar staat tegenover dat schaalvergroting en vernatting de hoeveelheid voor beweiding beschikbare en geschikte grond verminderen.

Tabel 1 Effecten van de bedrijfsituatie op beweiding	
	Effect op beweiding
Automatisch melksysteem	-
Extensivering	o / +
Herverkaveling	o / +
Mechanisatie	-
Schaalvergroting	- / o
Vernatting	- / o
+ = meer beweiding, - = minder beweiding	

Beweiding en duurzaamheid

Beweiding heeft effect op veel aspecten van een duurzame melkveehouderij. De belangrijkste staan in tabel 2.

Voor veel melkveehouders betekent beweiding een verlichting en een flexibelere inzet van de arbeid. Op bedrijven met zware mechanisatie (eigen of loonwerk), en bijvoorbeeld met een AMS kan het effect van beweiding op arbeid anders liggen. Dit geldt ook voor de economische effecten van beweiding. Afhankelijk van de bedrijfsituatie is beweiding wel of niet rendabel. De omvang van het bedrijf speelt hierbij een belangrijke rol.

De effecten van beweiding op de milieu-aspecten ammoniak, nitraat en fosfaat zijn vrij gering. Bij permanent opstallen zal op bedrijfsniveau de uitstoot van ammoniak toenemen. Zowel op stal als in

de wei komt dan ammoniak vrij in plaats van alleen in de wei. Een emissiearme stal en een eiwit efficiënte voeding kunnen deze toename verminderen en zelfs teniet doen. Effecten op de fosfaathuishouding zijn alleen van belang als melkkoeien op een kleine uitloop weiden. Het fosfaatoverschot is dan plaatselijk zeer groot, wat op termijn zal leiden tot uitspoeling van fosfaat naar het grondwater. Beweiding van melkkoeien kan wel een groot effect hebben op de nitraatuitspoeling, met name op droge zandgrond. Op klei- en veengrond speelt dit veel minder. Door overschakeling op (zeer) beperkte beweiding nemen de negatieve effecten op de nitraatuitspoeling sterk af. Daarnaast kunnen 'high-tech' kunstmeststrooiers in de toekomst urineplekken mogelijk ontzien.

Koeien kunnen natuurlijk gedrag, zoals speelgedrag en gezamenlijk graas- en rustgedrag, wel in de wei en niet op stal vertonen. Daarnaast komt op stal veel meer agonistisch gedrag, elkaar stoten en bedreigen, voor. Dit zijn belangrijke redenen waarom beweiding positief is voor het welzijn van melkkoeien.

Op het gebied van diergezondheid is een vergelijking tussen beweiding en permanent opstallen moeilijk te maken. Er is een duidelijk verschil tussen de interne en externe gezondheidszorg, ofwel tussen de besmetting met ziekten van andere bedrijven en de infectiedruk op stal of in de wei.

Afhankelijk van de maatregelen die een melkveehouder op stal en/of in de wei neemt, is het effect van beweiding op diergezondheid neutraal tot positief.

Op een bedrijf zonder weidegang en met permanente voederwinning heeft natuur minder kans. Met name (jonge) weidevogels zullen de dupe zijn van het vele maaien. Daarnaast zorgen melkkoeien voor meer variatie in het grasland en de slootkanten wat kansen biedt voor meerdere soorten planten en dieren.

Weidende runderen leveren door hun aanwezigheid een bijdrage aan de variatie van het landschap. Daarnaast zorgen verschillende groeistadia van beweide grasland voor een brede kleurschakering. Dit alles verhoogt de aantrekkelijkheid van het landschap.

Tot slot het effect van beweiding op het imago van de Nederlandse melkveehouderij (en landbouw). Alle in dit onderzoek geraadpleegde personen zijn overtuigd van het positieve effect van beweiding op het imago. Enkele marktdeskundigen verwachten zelfs een daling van de consumptie van zuivel als de melkkoe uit de wei verdwijnt. Voor het imago is het overigens niet nodig dat alle melkkoeien weiden. Misschien is een deel van de melkkoeien en jongvee tezamen met de in Nederland aanwezige zoogkoeien voldoende. Maar dat ligt anders voor dierenwelzijn, waarvoor het gewenst is dat alle melkkoeien een bepaalde tijd weidegang krijgen.

Tabel 2 Effecten van beweiding op duurzaamheid

	Effect van beweiding
Arbeid (kwaliteit)	o / +
Economie	- / +
Ammoniakemissie	o
Nitraatuitspoeling	- / o
Fosfaatophoping	o
Dierenwelzijn	+
Diergezondheid	o / +

Natuur	+
Landschap	+
Imago	+
+ = gunstig, - = ongunstig	

Beweiding stimuleren

Onderdeel van de studie was een ronde tafel gesprek met personen vanuit onder andere LTO, NAJK, ministeries van LNV, Dierenbescherming, Unie van Landschappen, Stichting Vrije Recreatie en PR Land- en tuinbouw en daarnaast enkele melkveehouders. Gevraagd is of, en zo ja waarom beweiding van melkkoeien in hun visie belangrijk is en welke actie zij nodig achten om de gewenste ontwikkeling te stimuleren.

De bedrijfsomstandigheden bepalen in belangrijke mate of en hoeveel beweiding met melkkoeien mogelijk is. De wijze waarop veel melkveebedrijven zich momenteel ontwikkelen heeft grote consequenties voor het aantal melkkoeien dat over enkele jaren in de wei loopt. De belangrijkste effecten van beweiding op duurzaamheid liggen in de sfeer van economie, dierenwelzijn en imago. Deelnemers aan de workshop hebben de indruk dat steeds meer melkveehouders om economische redenen melkkoeien permanent opstallen. Maar ook deze melkveehouders willen hun koeien graag weiden. Hierbij speelt het welzijn van de dieren een belangrijke rol.

Intensieve sectoren als pluimvee, varkens en nertsen krijgen vanwege dierenwelzijn veel aandacht van de dierenbescherming en het ministerie van LNV. Een verslechtering van het welzijn van melkkoeien zal bij deze organisaties niet onopgemerkt blijven. De zuivelindustrie maakt zich terecht zorgen over het effect van minder beweiding op het imago. Waar een verminderd imago toe kan leiden hebben bijvoorbeeld tomatentelers en varkenshouders in het recente verleden mogen ondervinden.

Het lijkt dus verstandig om te bevorderen dat melkkoeien in de wei blijven. Hierbij valt te denken aan diverse stimulerende maatregelen voor beweiding, waaronder financiële prikkels. De zuivelindustrie zou bijvoorbeeld een iets hogere prijs kunnen betalen voor melk van koeien die worden geweid. De overheid zou de milieunormen kunnen differentieren afhankelijk van beweiding. Beweiding kan onderdeel uitmaken van het Verbreed Groen Label (VGL) dat medio 2000 wordt ingevoerd. Het onderzoek en de voorlichting kunnen meer aandacht geven aan de mogelijkheden van beweiding, bijvoorbeeld bij de ontwikkeling en demonstratie van bedrijfssystemen. Overheid en bedrijfsleven zouden zich hiervoor gezamenlijk moeten inzetten. In het uiterste geval kan de overheid wet- en regelgeving inzetten. De voorkeur gaat echter uit naar stimulering.

Missie van het CLM

De Stichting Centrum voor Landbouw en Milieu zet zich in voor een duurzame, multifunctionele land- en tuinbouw. Het CLM richt zich op alle bij de sector betrokken partijen en kiest voor een aanpak die agrariërs stimuleert.

Sluit venster